

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG LEGFELSŐBB BÍRÓSÁGA

1/1999.BJE szám

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának büntető jogegységi tanácsa az 1999. február 15-én megtartott nem nyilvános ülésen a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének indítványa alapján meghozta a következő

jogegységi határozatot:

Ha a Btk. Különös Részének valamely rendelkezése ún. keretdiszpozíció, és az annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás - a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével - a Btk. 2.§-ának második mondatára figyelemmel az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg.

I n d o k o l á s

A Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese az 1997. évi LXVI.törvény (Bszi.)29.§-a (1) bekezdésének b/ pontja és 31.§-a (1) bekezdésének a/ pontja alapján jogegységi eljárás lefolytatását és jogegységi határozat hozatalát indítványozta a következő kérdésben:

" Ha a Btk. Különös Részének valamely rendelkezése ún. keretdiszpozíció és az ezen keretet kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás a Btk. 2.§-ának II. fordulatára figyelemmel megalapozza-e az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását, avagy a büntetőjogi keretrendelkezést kitöltő

igazgatási jogszabály változása esetén a visszamenő hatály kérdése fel sem merülhet."

A jogegységi tanács nem nyilvános ülésén a legfőbb ügyész képviselője az indítvánnyal kapcsolatos felszólalásában kifejtette, hogy azzal az állásponttal ért egyet, amely szerint a keretkitöltő rendelkezés változása megalapozza az elbíráláskor hatályban levő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását, ha a kötelezettség megszüntetése vagy a tilalom feloldása az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti.

A fenti kérdésben a Vas Megyei Bíróság elnöke kezdeményezte a jogegységi eljárást.

A Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének indítványa a Btk. 2.§-a visszaható hatályának értelmezésével kapcsolatban kialakult eltérő elvi álláspontokat az alábbiak szerint foglalta össze.

Az egyik álláspont szerint - a Legfelsőbb Bíróság B.törv.III.285/1988.sz. határozata (Bíróági Határozatok 1988/11/382.szám) - a Btk. Különös Részének egyes rendelkezései közül a ún. keret-diszpozíciókat más jogágakba tartozó jogszabályok rendelkezései töltik ki tartalommal. A keretrendelkezéseket kitöltő jogszabályok nem büntető jogszabályok, ezért a 2.§ rendelkezései nem vonatkoznak rájuk, és megváltoztatásuk általában nem érinti a büntetőjogi felelősséget.

Más a helyzet, ha a keretkitöltő rendelkezésekben olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti. Ez már a büntető törvény megváltoztatásának tekintendő, és az ilyen tartalmú rendelkezésnek visszaható hatálya van.

A másik álláspont szerint - a Legfelsőbb Bíróság B.törv.III.1120/1991. számú határozata (Bíróági Határozatok 1992/7/445. szám) a büntetőjogi keretrendelkezéseket kitöltő jogszabályok esetében a visszaható hatály kérdése fel sem merülhet. A Btk. 2.§-a kizárólag a büntetőtörvény tekintetében teszi lehetővé - a törvényben megjelölt esetekben visszamenőleges hatállyal - az elbírálás idején hatályban lévő büntetőtörvény alkalmazását. Ennek megfelelően, ha a cselekmény elkövetése és elbírálása közötti időben olyan új igazgatási jogszabály lép hatályba, amely szerint a magatartás már nem tiltott, illetőleg - pl. deviza-bűncselekmény

esetén - már nincs előzetes devizahatósági engedélyhez kötve, nem lehet helye (a Btk. 2.§-ára hivatkozással) bűncselekmény hiányában felmentő ítéleti rendelkezés meghozatalának. Legfeljebb büntethetőséget megszüntető ok folytán (a Btk. 32.§-ának d/ pontja és 36.§-a) az eljárás megszüntetése kerülhet szóba. Ez esetben a Btk. 71.§-a (1) és (2) bekezdésének értelmében a megrovás alkalmazása kötelező, illetőleg lehetséges, és szóba kerülhet az elkobzás, illetve elkobzás helyett elkobzás alá eső érték megfizetésére kötelezés, illetőleg ezeknek méltányosságból való mellőzése is.

Emellett az indítvány hivatkozott a Vas Megyei Bíróság, mint másodfokú bíróság több, a korábbi eseti döntésben foglaltakkal egyező álláspontot kifejtő határozatának jogi indoklására. Áttekintette a büntetőtörvény időbeli hatályával kapcsolatos jogi szabályozás alakulását az 1878.évi V.törvenycikk hatályba lépésétől a jelenleg hatályos 1978. évi IV.törvény megalkotásáig, a törvényi rendelkezésekhez fűzött miniszteri indoklásokat és a jogértelmezési kérdéssel kapcsolatos jogirodalmi álláspontokat.

. - . - .

A Legfelsőbb Bíróság büntető jogegységi tanácsa nem nyilvános ülésén azt állapította meg, hogy a büntetőtörvény időbeli visszaható hatályával kapcsolatban - a Btk. 2.§-ának második mondata - a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlata és általában a bírói gyakorlat nem tekinthető egységesnek.

A jogegységi tanács az ellentétes elvi álláspontok feloldása és az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében szükségesnek találta jogegységi eljárás lefolytatását.

. - . - .

Ennek eredményeként a rendelkező részben foglaltak szerint határozott. Álláspontjának kialakításánál az alábbiakat tartotta szem előtt.

A Btk. 2.§-a szerint

" A bűncselekményt az elkövetése idején hatályban lévő törvény szerint kell elbírálni. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntetőtörvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új törvényt kell alkalmazni; egyébként az új büntetőtörvénynek nincs visszaható ereje."

A büntetőtörvény időbeli hatályának általános szabálya szerint tehát, ha a bűncselekmény elkövetésétől annak elbírálásáig új büntető törvény lép hatályba, annak általában nincs visszaható ereje, azaz a cselekményt nem az új, hanem a régi törvény szerint kell elbírálni. A szigorúbb büntetőtörvény visszaható erejének kizárása megfelel a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvének [az Alkotmány 57.§-ának (4) bekezdése].

Az elbíráláskor hatályos enyhébb törvény visszaható hatálya is a jogállamiság követelményéből fakad. Az Alkotmány ugyanis nem engedheti meg alapelveitől idegen normák alkalmazását, még az elkövetéskori törvény alkalmazási főszabálya mellett sem [a 11/1992/III.5./ AB határozat IV/4. pontja]. De abban az esetben is, ha a korábbi norma nem alkotmányellenes, a Btk. abból indul ki, hogy az újabb rendelkezés pontosabban fejezi ki az adott cselekménytípus társadalomra veszélyességét az adott időpontban, emellett jobban megfelel a korszerű büntetőpolitikai megfontolásoknak, végül érvényesülése méltányos is.

A Btk. 2.§-ának második mondata szerinti kivételnek két esete van: ha a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy ha enyhébben kell elbírálni.

Ha a cselekmény már nem bűncselekmény, azt az új törvény visszaható ereje folytán úgy kell tekinteni, mintha az elkövetése idején sem lett volna az. Ebből eljárásjogilag egyértelműen következik, hogy a terheltet (az eljárás tárgyalási szakaszában) fel kell menteni és nem a büntetőeljárást kell vele szemben - a büntethetőséget megszüntető okból - megszüntetni (BH 1990/4/124.sz. eseti határozat).

A visszaható hatály értelmezésével kapcsolatban a gyakorlatban - mint a jelen esetben is - probléma általában a keretjogszabályok értelmezésével kapcsolatban merül fel. A Btk. Különös Részének számos rendelkezése - különösen a gazdasági bűncselekmények körében - keretdiszpozíció, amelyeket ennek megfelelően más jogágakba tartozó jogszabályok rendelkezései töltenek ki tartalommal.

Ha a keretrendelkezéseket kitöltő jogszabályok tartalma úgy változik, hogy ezzel a büntetőjogi védelem terjedelme módosul, de nem szűnik meg, a 2.§ rendelkezései általában nem vonatkoznak rájuk, és a tartalmi változás rendszerint nem érinti a büntetőjogi felelősséget.

Más a helyzet azonban akkor, ha a keretkitöltő rendelkezésekben olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti. Ez már a büntetőtörvény megváltozásának tekintendő. Ezeknek a jogszabályoknak rendelkezései ugyanis a keretrendelkezésként meghatározott törvényi tényállás egyes elemeit konkretizálják. Gyakorlatilag tehát az elkövetéskori és elbíráláskori jogi szabályozás a keretkitöltő rendelkezéssel együtt, teljes egészében vetendő össze. Amennyiben pedig ezen összevetés eredményeként az állapítható meg, hogy a keretkitöltő rendelkezésekben olyan mértékű változás következett be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az eddigi büntetőjogi védelmet megszüntette, ez már - a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével - a Btk. 2.§-ának alkalmazása szempontjából a büntető törvény megváltozásának tekintendő. Ezért az ilyen tartamú rendelkezésnek visszaható ereje van.

Azt, hogy a Btk. 2.§-a második mondatának ekkénti értelmezése felel meg e törvénynek, az alábbiak erősítik meg.

A büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó jogi szabályozás előzményeit áttekintve megállapítható, hogy az 1878. évi V. törvénycikk - Csemegi kódex, 1878. évi Btk. - az időbeli hatály kérdésében részben eltérő szabályozást alkalmazott.

Az 1878. évi Btk. 2.§-a akként rendelkezett: "ha a cselekmény elkövetésétől az ítélet hozásáig terjedő időben különböző törvények, gyakorlat vagy szabályok léptek hatályba, ezek közül a legenyhébb alkalmazandó".

Az e rendelkezés alkalmazása során kialakult bírói gyakorlat a keretkitöltő jogszabályok megváltozása esetén a visszaható hatályt minden esetben kizárta.

Ugyanakkor a jogirodalom a visszaható hatály alkalmazását azokban az esetekben, amikor a keretjogszabályok változása folytán megszűnt

a büntetőjogi védelem, elméletileg szükségesnek ítélte (Dr. Angyal Pál: A Magyar Büntetőjog Kézikönyve/Széchenyi Rt. Budapest, 1941/18.kötet, Árdrágító visszaélések stb. 105 - 106.oldal).

Ezen a jogalkotói megítélésen változtatott az 1878. évi Btk. Első Részének helyébe lépő, a büntetőtörvénykönyv Általános Részéről szóló 1950. évi II. törvény (Btá.), majd a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény - 1961. évi Btk. -, illetve a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény /Btk./ egymásra épülő szabályozása.

A Btá.-nak a büntetőtörvény időbeli hatályával kapcsolatos rendelkezései (a Btá.2.§-a) az elbíráláskor hatályos új törvény tekintetében lényegében azonosak voltak a hatályos Btk. szabályozásával, amennyiben a cselekmény már nem volt büntetendő, avagy enyhébben volt büntetendő, mint a korábbi törvény szerint. Az 1961. évi Btk. rendelkezései - annak 3.§-a - pedig megegyeznek a jelenleg hatályos Btk. megfelelő rendelkezéseivel.

Emellett mind a Btá.-nak, mind az 1961. évi Btk.-nak a büntetőtörvény időbeli hatályáról szóló rendelkezéseihez fűzött miniszteri indokolások, érintőlegesen vagy részletesebben, de egyaránt foglalkoztak a keretrendelkezéseket kitöltő jogszabályok változásának kérdéseivel, és lényegében azonos álláspontot foglaltak el, mint amelyet a hatályos Btk. 2.§-ához kapcsolódó miniszteri indokolás tartalmaz.

Eszerint " A Javaslat Különös Részének egyes tényállásai un. keretrendelkezések [pl. a 311.§ (1) bek.]. A keretrendelkezéseket kitöltő jogszabályok nem büntető jogszabályok, ezért ezek változására a 2.§ általában nem vonatkozik. Kivételesen azonban ez a változás is figyelembe vehető, ha általa a büntetőjogi védelem megszűnik".

Legrészletesebben azonban e kérdésben az 1961. évi Btk. 3.§-ához fűzött miniszteri indokolás 2/b. pontja fejti ki a kérdéses jogi álláspontot. Eszerint "ezen a helyen felmerül az a kérdés, miként kell elbírálni az un. keretszabályokat betöltő szabályok változását. A jogtudomány egységesen azt az álláspontot képviseli, hogy ezek a rendelkezések osztoznak a nem büntetőjogszabályok sorsában, azaz rájuk is vonatkoznak a következő irányelvek: Ha a büntető jogszabály által védett tárgy jogi minőségében következik be változás, ezzel a büntető rendelkezés nem tekinthető megváltozotttnak, tehát azt a rendelkezést kell alkalmazni, amely az

elkövetés idején hatályban volt. Ha ellenben az addig védett tárgy többé nem részesül jogi védelemben, ezzel a büntető rendelkezés is megváltozottnak tekintendő".

A jogi szakirodalomban az 1961. évi Btk.hatályba lépése után közzétett, illetve az 1978. évi Btk.hatályban léte óta megjelent alábbi művek is osztják a visszaható hatály a fentiek szerinti érvényesülését.

A büntető törvénykönyv kommentárja /KJK. Budapest,1968./ 38.oldal;

Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára /HVG Orac, Kiadó Budapest, 1995./ 3. oldal.

Földvári József: Magyar Büntetőjog Általános Rész (OSIRIS, Kiadó, Budapest, 1997) 66-67. oldal;

Nagy Ferenc: A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről (közzétéve: Büntetendőség-Büntethetőség Büntetőjogi Tanulmányok - szerk: Wiener A. Imre, KJK-MTA ÁJT Budapest, 1997.) 146-147. oldal.

A kifejtettekből következően a Legfelsőbb Bíróság nem értett egyet azzal a jogi állásponttal, miszerint a Btk. 2.§-ának alkalmazásában büntetőjogi keretrendelkezést kitöltő jogszabályok változásával kapcsolatban a visszaható hatály kérdése fel sem merülhet. Ez az álláspont ugyanis a Btk. 2.§-ának indokolatlan szűkítő értelmezését jelenti.

Végül a teljesség kedvéért utalni kell arra is, hogy hogy jelen jogegységi vizsgálathoz szükséges volt az olyan keret-kitöltő jogszabályok változásának vizsgálata is, amelyek határozott időtartamon át voltak, illetve vannak hatályban.

A határozott időtartamra alkotott keret-kitöltő jogszabályoknál azonban, a "későbbi" eltérő jogszabály hatálybalépése fogalmilag sem merül fel. Az ilyen jogszabályok tartalmi eleme, hogy a büntetőjogi felelősségrevonásnak nem akadályozza az, ha a keret-kitöltő jogszabály az elbírálást megelőzően hatályát veszti. Ezért abban az esetben, ha a jogszabály kerettényállását határozott időre szólóan kitöltő kötelezettség vagy tilalom az elbíráláskor már nem

áll fenn, a Btk. 2.§-a szerinti visszaható hatály kérdése fel sem merülhet (BH 1998/9/409.sz. eseti határozat).

A kifejtettekre figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság büntető jogegységi tanácsa a bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása érdekében (Bszi. 27.§) a rendelkező részben foglaltak szerint határozott, és döntését a Bszi. 32.§-ának (4) bekezdése alapján közzéteszi.

Budapest, 1999. február 15.

***Dr. Berkes György s.k., a tanács elnöke, Dr. Szabó Péter s.k.
előadó bíró, Dr. Demeter Ferencné s.k., Dr. Kiniczky Anna s.k., Dr.
Belegi József s.k.***

A kiadmány hitelével:

*bírósági tisztviselő
F.S.-né*